

Udfyldende regler til studieordningen af 1. juni 2005 vedr. det humanistiske emneområdes fire dimensioner

vedtaget af studienævnet for det humanistiske basisstudium
ved Roskilde Universitetscenter den 8. juni 2005

Ifølge studieordningen for det humanistiske basisstudium arbejdes der i både projekter og kurser med det humanistiske emneområde i fire videnskabelige dimensioner:

- 'Subjektivitet og Læring',
- 'Historie og Kultur',
- 'Tekst og Tegn' og
- 'Videnskab og Filosofi'.

Dimensionerne afspejler det samlende synspunkt at det menneskelige subjekt formes af og lever i historisk-kulturelle rammer og udtrykker sig i tekster og med tegn, hvilket alt sammen kan studeres videnskabeligt og gøres til genstand for overordnede refleksioner.

Formålet med disse udfyldende regler er beskrive hver af de fire dimensioner for at sætte rammerne for kursusindholdet og for at klargøre hvorledes projektarbejdet kan forankres i dimensionerne.

Subjektivitet og Læring

Denne dimension omfatter arbejde med det enkelte menneske som taler, handler, fortolker og erfarer, og som indgår i et samspil med andre mennesker, med kultur, samfund, natur og med sig selv. Dimensionen behandler mennesket som *subjekt* og de *subjektiveringsprocesser* som foregår inden for kulturelle, sociale, samfundsmæssige og historiske kontekster. Med andre ord fokuserer dimensionen på relationen mellem individ og samfund og dermed på hvordan menneskers praksis som individer og deltagere i grupper hænger sammen med sociokulturelle betingelser. Dimensionen behandler derfor spørgsmålene om hvordan mennesket tænker og agerer, hvorfor det tænker og agerer som det gør, og hvordan det gennem sine handlinger interagerer med kulturen og samfundet.

Arbejdet med denne dimension indeholder to forskellige tilgange. Den ene tilgang har *subjektet* som fokus. Her studeres menneskets bevidsthed, personlighed, udvikling og socialitet – det at blive et subjekt. Hvordan bliver vi de mennesker vi er? Hvad vil identitet sige? Hvordan lærer vi? Hvordan fungerer

vi i sociale sammenhænge? Hvordan påvirker vi, og hvordan påvirkes vi af de sociale relationer og rammer vi indgår i? Nøgleord i den sammenhæng er *identitet, motivation, erfaring, læring, udvikling og socialisering*.

Den anden tilgang fokuserer på *rammerne for denne subjektivering*. Her studeres hvorledes sociale strukturer, normer og magtrelationer spiller ind i udviklingen af det enkelte menneske. Disse rammer viser sig som samfundsmæssige betingelser (fx familieformer og arbejdsformer) som individet må agere i og med, og som institutioner (fx arbejdspladser, uddannelses-, omsorgs- og opdragelsesinstitutioner) som udviklingen af individet til dels foregår inden for. Denne side af dimensionen indeholder en analyse af sociale, institutionelle, politiske og kulturelle kontekster, samt samspillet mellem disse og subjektet. Nøgleord i denne sammenhæng er *samfundsmæssiggørelse, dannelse, magt, kvalificering, køn, klasser, alder, livsformer, etnicitet og holdninger (verdenssyn/menneskesyn)*.

Man kan ikke forstå det at blive et subjekt uden at studere de sammenhænge som subjektiviteten udvikles i. Men i forskellige sammenhænge kan det give mest mening at have fokus enten på subjektet eller på rammerne for subjektiveringen.

Alle disse spørgsmål er søgt besvaret – og kan søges besvaret – ved hjælp af forskellige pædagogiske og psykologiske teorier og 'skoler' med forskellige udgangspunkter og grundopfattelser: nogle med vægt på den adfærd og de handlinger vi udfører; nogle med vægt på den tidlige barndom og det miljø vi er vokset op i og færdes i; nogle med vægt på den enkeltes samspil med andre; nogle som problematiserer at det giver mening at tale om identitet som noget man har, og om udvikling som noget der sker – og så videre. Adskillige af disse psykologiske og pædagogiske teorier rummer i øvrigt også sociologiske og kulturteoretiske elementer.

Projektarbejdet kan forankres i dimensionen Subjektivitet og Læring på i hvert fald følgende to måder:

- ved at projektets hovedproblem er formuleret i forhold til selve dimensionens genstand, dvs. subjektets dannelse, ageren og tænkning, samspillet mellem individet og de sociale rammer det indgår i, formelle og uformelle læreprocesser eller samspillet mellem de institutioner hvor subjektet dannes, og den subjektivitet og identitet som kommer ud af dette;
- ved at dimensionens teorier og metoder i væsentlig grad bidrager til belysningen af et problem som ikke direkte ligger inden for dimensionens område.

Historie og Kultur

Inden for historie- og kulturdimensionen arbejdes der med de historiske, kulturelle, sociale og materielle betingelser som former mennesker og menneskelivet, men også med hvordan disse betingelser formes af mennesker og af menneskelivet. At arbejde inden for denne dimension vil med andre ord sige at analysere og beskrive de rammer som på én gang bestemmer og bestemmes af menneskets historisk-socialt praksis, bl.a. på forholdet mellem struktur og aktør, kollektiv og individ, kultur og natur, fortid og nutid, tradition og forandring. Historisk analyse omfatter i dette perspektiv ikke alene studier af sociale, politiske og kulturelle processer i fortiden, men også perspektivering af tilsvarende nutidige fænomener i forhold til en tidslig dimension. Kulturel analyse på sin side omfatter ikke udelukkende studiet af de materielle og symbolske formidlede former hvorigennem mennesker giver deres liv orden og mening i nutiden; den inddrager også studier af tilblivelsen af og forandringerne i sådanne former både i en tidslig og en rumlig dimension. Indsigt i ens egen samtid opnås ofte bedst ved at spejle den i fortiden, ligesom indsigt i ens egen kultur ofte bedst opnås ved at kontrastere den med fremmede kulturer.

De humanistiske videnskaber som historie- og kulturdimensionen aktualiserer, er først historievidenskaben, der går helt tilbage til antikken, siden antropologi og etnologi, der går rundt regnet et århundrede tilbage, og endelig behandler andre videnskaber som for eksempel sprogvidenskab, medievidenskab og kulturstudier også mennesket kulturvidenskabeligt. De humanistiske tilgange suppleres af og trækker på de dele af samfundsvidenskaberne og naturvidenskaberne som beskæftiger sig med menneskelivets samfundsmæssige forhold og fysiske rammer, dvs. fag som sociologi, økonomi, politologi, fysik, kemi, biologi og geografi.

Alle humanvidenskabelige emner har et historisk-kulturelt perspektiv, og i denne dimension fokuseres specifikt på det historisk-kulturelle som sådan og på de centrale begreber, teorier og metoder der er udviklet til dette felt.

Projektarbejdet kan forankres i dimensionen Historie og Kultur på i hvert fald følgende to måder:

- ved at projektets hovedproblem inddrager et eksemplarisk historisk-kulturanalytisk emne eller spørgsmål.
- ved at projektet i væsentlig grad arbejder med historisk-kulturanalytiske teorier og metoder i forbindelse med analyse af kilder til fortidige og/eller nutidige sociale og kulturelle former og processer, evt. af multikulturel eller tværkulturel karakter, som metode til at belyse det formulerede problem, også i forbindelse med tværfaglige projekter.

Tekst og Tegn

Tekst- og tegndimensionen omfatter arbejde med begreber, teorier og metoder til analyse og beskrivelse af tekster, tegn og tegnsystemer i bred forstand.

Blandt tekstformerne har skønlitteratur og fag- og saglitteratur en fremtrædende plads, men dimensionen forudsætter et udvidet tekstbegreb og omfatter følgelig også andre tekstformer som fx tegneserier, film, fjernsynsudsendelser, teaterforestillinger, musik og udstillinger. Blandt tegnsystemerne spiller de naturlige sprog (dansk, engelsk, tysk, fransk osv) en særlig rolle, men dimensionen omfatter også arbejde med andre former for tegn, som fx gestus, lydsignaler og billeder.

Tegnsystemer er centrale i interaktionen mellem mennesker og er dermed en forudsætning for dannelsen af samfund og for kulturel aktivitet. Ved hjælp af tegn dannes komplekse former, det vi kalder for tekster, som i form og indhold er bestemt af deres funktion, historiske og sociale kontekst, forholdet til andre tekster og æstetiske hensyn; dette sidste gælder ikke kun egentlige kunstværker, men også mange primært informative tekster. En tekst kan studeres som eksempel på en bestemt type (en genre), som kilde til indsigt i de forhold der har foranlediget teksten, men også som et værk der har interesse i sig selv. I alle tilfælde indebærer dette arbejde strukturel, funktionel og/eller hermeneutisk analyse og fortolkning af teksten, en tilegnelse af den som et komplekst samspil mellem form, betydning, funktion og forståelse.

Alle humanvidenskabelige emner indebærer således arbejde med tekster og tegn, med betydning, forståelse og fortolkning, men i det tekst- og tegn-teoretiske perspektiv fokuseres der på tekster og tegn som sådan, og på de begreber, teorier og metoder som er udviklet til dette formål.

Dimensionen indeholder en bred vifte af faglige discipliner med hver sin særlige afgrænsning af genstandsområdet og hver sin tilgang til analyse og beskrivelse. Det er discipliner som almen sprogteori, lingvistik (sprogvidenskab), almen semiotik, billedsemiotik, litteraturvidenskab, almen tekstvidenskab, tekstlingvistik, retorik, argumentationsanalyse, diskursanalyse og film- og medieteorier. En del af disse går tilbage til det antikke Grækenland, men alle har især udviklet sig i løbet af det tyvende århundrede og spiller i dag en central rolle for de humanistiske videnskaber, ligesom de har stor indflydelse på samfundsvidenskaberne og sågar naturvidenskaberne. I denne mangfoldighed af forskelligartede tekst- og tegnteoretiske tilgange står den konkrete verbalsproglige tekstanalyse som et centralt og samlende element i dimensionen.

Projektarbejdet kan forankres i dimensionen Tekst og Tegn på i hvert fald følgende to måder:

- ved at projektets hovedproblem inddrager et eksemplarisk tekst- og/eller tegnteoretisk emne eller spørgsmål.
- ved at projektet i væsentlig grad anvender analyse og beskrivelse af tekster og/eller tegn og tegnsystemer som metode til at behandle det formulerede problem, også i forbindelse med tværfaglige projekter.

Videnskab og Filosofi

Inden for dimensionen Videnskab og Filosofi arbejdes med to delvis overlappende problemkredse og dertil hørende begreber, teorier og metoder. Fælles for de to problemkredse er spørgsmålet om mennesket som erkendende væsen, men begge problemkredse rækker også ud over dette.

Arbejdet med den videnskabelige problemkreds omfatter alle overordnede, såkaldt metavidenskabelige (og dermed videnskabs-teoretiske) spørgsmål vedrørende videnskab generelt og de forskellige enkeltvidenskaber og videnskabsgrupper specielt. Centrale begreber er de erkendelsesteoretiske og ontologiske som *viden*, *sandhed*, *virkelighed* og *objektivitet*, hvis indhold må bestemmes gennem filosofisk refleksion i et samspil med nogle af de forslag til begrebsbestemmelser som foreligger i den videnskabsteoretiske og filosofiske litteratur.

At forstå hvad videnskab er, kræver imidlertid også indsigt der rækker ud over det filosofiske, nemlig i historiske og sociologiske spørgsmål som hvordan forskning, uddannelse og administrative forhold i forbindelse med videnskab tidligere har været opfattet og organiseret i tilknytning til forskellige fag, og hvordan disse ting opfattes og organiseres i dag. Til gengæld anvendes den filosofiske refleksion på en problemkreds som rækker langt ud over det som direkte angår videnskab, nemlig i forbindelse med etiske spørgsmål og spørgsmål inden for retsfilosofi, politisk filosofi og æstetik, altså spørgsmål om *moralsk rigtig og forkert handlen*, om *skyld og straf*, *pligt*, *ansvar* og *rettlighed*, om *lighed og ulighed*, *retfærdighed*, *uretfærdighed* og *magt*, og om hvad *kunst* er og hvad der er grundlaget for *æstetisk oplevelse og vurdering*. Også i arbejdet med disse spørgsmål må man naturligvis inddrage et udvalg af de talrige forsøg på svar som man finder i den filosofiske litteratur.

På det humanistiske basisstudium er videnskabsteoretiske spørgsmål i tilknytning til humaniora naturligvis særligt relevante, men den gode humanist bør også have en vis indsigt i andre videnskabstyper. Det kan være vigtigt allerede for forståelsen af ligheder og forskelle mellem videnskaberne om henholdsvis mennesket, naturen og samfundet, men også fx for indsigten i den historiske og kulturelle betydning af både naturvidenskab og samfundsvidenskab.

Projektarbejdet kan forankres i dimensionen Videnskab og Filosofi på i hvert fald følgende to måder:

- ved at projektets hovedproblem er af videnskabsteoretisk eller filosofisk karakter;
- ved at videnskabsteoretiske og/eller filosofiske aspekter af problemstillingen får en central placering i projektet, fx som en videnskabsteoretisk refleksion over arbejdet med begreber, teorier og metoder fra en anden dimension eller som en filosofisk refleksion i tilknytning til arbejde med pædagogiske, kulturelle eller kunstneriske spørgsmål.

Bedømmelse af projekters forankring i dimensionerne

Ved projektprøven skal bedømmerne tage stilling til om projektet er forankret i en eller flere af de fire dimensioner, og i bekræftende fald hvilke(n). Ved denne afgørelse bør bedømmerne lægge vægt på følgende kriterier:

- om projektets hovedproblem er eksemplarisk i forhold til en bestemt dimensions faglige indhold;
- om der i projektet har været anvendt metoder fra en bestemt dimension og været inddraget teorier, begreber og standpunkter fra dimensionens faglige traditioner i betydeligt omfang og på en meningsfuld og fagligt kompetent måde;
- om anvendelse af primær- og sekundærlitteratur med tilknytning til den pågældende dimension er dokumenteret i projektrapportens litteraturliste; og
- om litteraturlistens værker fra den pågældende dimension på relevant måde har sat sig spor i projektarbejdet og -rapporten.